

**AKADEMIK DR. EMILIJAN CEVC
SEDEMDSESTLETNIK**

Nikoli si nisem predstavljal, s kakšno težavo se je treba spoprijeti, če hočem vsaj bežno zarisati portret človeka, ki ga poznam od prvih povojnih let, s katerim sva sedela v najrazličnejših gremijih in se še kar naprej srečujeva pri različnih strokovnih opravkih, portret človeka, ki ga imam za prijatelja, človeka, ki je toliko prispeval k našemu vedenju o likovni umetnosti na Slovenskem. Nikakor ne bi bilo primerno, če bi se omejil na nekaj podatkov, na suhoparna dejstva ali na vljudno priznanje. Ob visoki življenjski obletnici, ki jo Emilijan Cevc obhaja, naj zato poskusim z nekaterimi pogledi osvetliti njegovo podobo.

Najprej je treba reči, da slavljenec prihaja v stroko iz literature, vsaj kar zadeva njegovo

vstopanje v kulturno javnost. Njegova medvojna knjiga *Preproste stvari*, ki je žal mnogo premalo znana in cenjena, je bila svojevrsten dogodek v tistih težkih letih. Kritiški odmev je govoril kar o znanem pisatelju, ki da si je nadel psevdonim, tolikanj zrela in prepričljiva je bila piščeva beseda, posvečena majhnim, neznatnim in pogosto kar spregledanim stvarim našega okolja, ki pa so v resnici del naše eksistence. V kratkih besedilih te knjige se je avtor predstavil kot človek, ki se zna intimno približati stvarim, jih doživeti in poveljati. Vsaka od teh oznak se mi zdi hkrati izjemno povedana in pričevalna za ves strokovni opus. Predvsem pa je v umetnostno zgodovino vnesel kar literarno izbrušen jezik, ki ga v taki smeri ni premogel nihče drug. Imeli smo sicer v Izidorju Cankarju imenitnega stilista, za njegovim pisanjem je stal oster intelekt, za Cevčevimi besedili je izredna občutljivost. Najin skupni učitelj France Stelè ga je v seminarju rad postavljajal za zgled, kako je treba pisati. Kaj

značilna izjava za učitelja, ki je pisal pogosto komplicirane stavke. Stele je tedaj v šali Cevcu celo poočital, da bi najraje pisal strokovne sestavke kar v heksametrih. Prizadevanje za kar moč literarno lepim pisanjem je potem stalna skrb našega jubilaranta, ki nenehno išče najprikladnejšo in najlepšo besedo, slikovit besedni zavoj in pojočo blaglasnost.

Zadnja beseda ni zapisana naključno. Bil sem večkrat priča, kako Emilijanova besedila nastajajo v razpoloženju, ki ga ustvarja dobra glasba. Naš pisatelj je goreč ljubitelj te umetnosti in ni edini, ki muzikalnost svojih besedil lahko pomerja ob muziki sami.

Emilijan Cevc se dobro zaveda, kako pomembna je za znanstvenika intuicija, saj z drugimi sredstvi ni mogoče zastaviti ne prvega koraka ne nadaljnjih v globino snovi. Zato pomiluje strokovnjake, ki tega daru nimajo ali ki je pri njih premalo razvit. Očitno je, da takim pot ni odprta v svetove, dosegljive s slutnjo in z notranjo gotovostjo, da je pot prava ali plodna. Analiza njegovih besedil bi pokazala, da avtor nenehno vrta z mislijo v predmet raziskave, da bi tako izvil umetnini njene notranje skrivnosti. Obenem ima izjemno razvit smisel za kombinatoriko, ki pomaga urejati gradivo in mu izluščiti bistvo. Nekajkrat sem bil priča takim kombinacijam, ki so zanimive ne glede na končni izid razmišljanja. Emilijan je na primer v svoji zadnji veliki knjigi, ki mu je pripomogla do Herderjeve nagrade, moral zavreči vrsto dotlej že kar utrjenih hipotez, preden se je prebil do rekonstrukcije in razlage razvoja kiparstva med gotiko in barokom.

Tudi mednarodna kritika je Cevcu priznala še neko lastnost, s katero se ne more pohvaliti vsakdo, namreč izredno obveščenost, načitanost. Zgodnji primer za demonstracijo takega obzorja je njegov sestavek o velesovski Mariji. V razpravi je preletel dobršen del Evrope, da bi pokazal, kam je treba locirati obravnavani kip.

Obsežnega opusa našega slavljenca naj se dotaknem samo kratko, o njem govori objavljena bibliografija. Avtor se je posvečal v svojem polstoletnem delu najpogrejši srednjeveški umetnosti. Razrešitev uganke renesančnih fresk na Križni gori nad Škofjo Loko je eden zglednih tekstov, posvečenih temu obdobju. Poglavitna skrb pa je potem vse do danes veljala srednjeveški plastiki. To temo si je izbral za doktorsko disertacijo. Kasneje je časovni okvir razširil še tja do baročnega kiparstva. Omembe vredno je, da je zlasti preko stavbnega kiparstva zajemal tudi srednjeveško arhitekturo. Druga njegova izbrana tema v zadnjih desetletjih je slikarstvo 17. stoletja, ki ga temeljito preučuje in pripravlja tudi zanj primerno objavo. Prvo sklenjeno podobo te umetnosti je že objavil v katalogu k razstavi Umetnost 17. stoletja na Slovenskem v Narodni galeriji.

Vendar sta to samo dve poglavitni temi, ki se jima je posvečal in ju ima nenehno v mislih Emilijan Cevc. Seznam drugih tem, ki jih je tako ali drugače obravnaval, je skoraj nepregleden ter sega od prazgodovine tja do sodobne umetnosti. Pisal je besedila za kataloge razstav, spremljal skupino modernih umetnikov, napisal pa je tudi knjigo, ki jo v stroki označujemo kot Oris št. 2. Pri Prešernovi družbi je leta 1966 izšla njegova Slovenska umetnost, pregled likovnega snovanja na Slovenskem od začetkov do moderne. V primeri s prvim, Steletovim Orisom, je Cevčeva knjiga bistveno drugačna glede izbire gradiva. Steletov Oris je bil tezna publikacija, odgovor na vprašanje, ali Slovenci imamo svojo umetnost,

v Cevčevo besedilo pa je vpleteno domala vse, kar danes o umetnosti pri nas sploh vemo.

In tukaj je priložnost, da označimo Cevčeva besedila tudi širše. Vse-povsod je namreč očitna tendenca po popolnem zajetju gradiva, zato je ključne stvari pisal večkrat. Seveda je pri takem pisanju težko nazorno izluščiti posebej pomembno od manj pomembnega ali kvalitetno zane-marljivega, ni mogoče uveljaviti kriterijev, ki jih včasih imenujemo estetske. Toda Cevc je sam zanikal, da bi pisal za estete, hoče biti zgo-dovinar. Gradiva je v poglavitnih publikacijah toliko, da se je težko prebiti skozenj. V tej lastnosti je podoben Steletu, ki ga je nasledil na akademijem inštitutu.

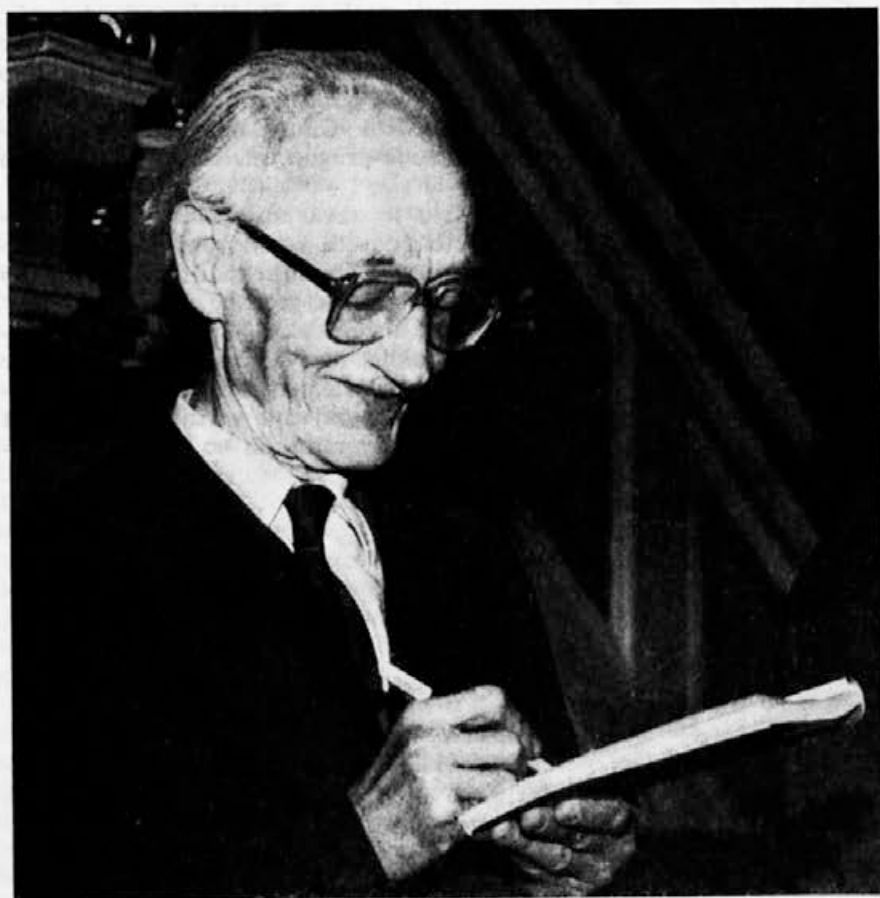
Če bi hoteli označiti metodo ali metode, ki jih pri svojem raziskoval-nem delu uporablja Emilijan Cevc, je mogoče reči, da je mojster pre-tanjene formalne in ikonografske analize, ki nista sami sebi namen. Naš slavljenec redoma prekriva ali prepaja te strokovne postopke z obču-tenim, živim dožemanjem spomenikov, tako da nas predstavlja v čas na-stanka umetnin, prestavlja nas celo v vlogo ustvarjalcev.

Cevčevo delo se nikakor ne omejuje zgolj na študijska prizadevanja, marveč tudi na vse drugo, kar je potrebno za ohranitev spomeniške posesti in za njeno prezentacijo. Bil je tudi že konservator, samostojno je raziskoval zapleteni sestav kamniškega Malega gradu, ki prav v zad-njem času razkriva še nove lastnosti. Kot Kamničan sodeluje pri ure-janju dediščine v mestu, a pomaga tudi drugod, med drugim kot član republiškega strokovnega sveta.

Posebno poglavje v njegovem delu je ukvarjanje s cerkvenimi spo-meniki. V zadnjih letih se prizadeto posveča oblikovanju muzeja cer-kvene umetnosti v Stični. K temu delu ga spodbuja tudi intimno osebno prepričanje o njenem posebnem pomenu za slovenske usode.

Na koncu naj si dovolim še pogled na neko zelo vidno osebno last-nost. Svojega dela ne opravlja kot poklic, marveč kot poslanstvo, kar je dano le redkim. Da bi kar najmanj moči namenjal vsakdanjim oprav-kom, si je ustvaril primerno distanco, ki naj mu varuje možnosti za nemoteno delo. Ker je trdoživ asket, ne dvomim, da bo še dolgo oprav-ljal svoje plemenito poslanstvo.

Nace Šumi

Akademik dr. Emilijan Cevc na Pogovorih o baroku, 20. 10. 1990
(foto Mirko Kambič)

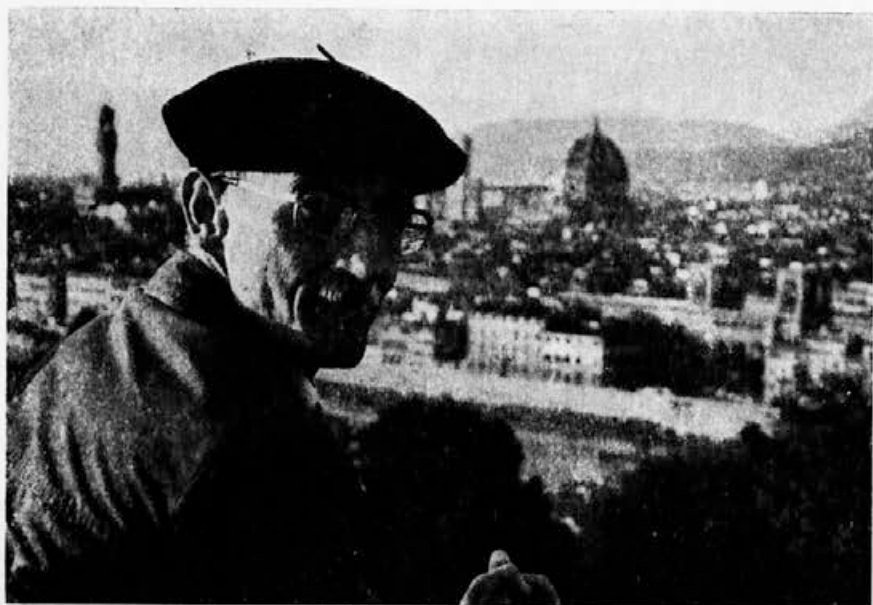
Na Muljavi s Francetom Steletom in Walterjem Frodlom, 1953

Z Giuseppejem Marchettijem
blizu Čedadu, 1955

Begunje pri Cerknici, ok. 1987

Firence, jeseni 1972

Kostanjevica na Krki, 1967

S Francetom Steletom v Šempetru
pri Celju, 1966

V delovni sobi na SAZU, 1973

Otvoritev razstave »Gotska plastika na Slovenskem«
v Narodni galeriji, 9. 10. 1973

S Tatjano in Božidarjem Jakcem na Jezerskem, 1974

Z Giancarlom Menisom in njegovo materjo pred čedadsko stolnico, 1988

S Sergejem Vrišerjem v Brežicah, 1986